

dr Paweł Węgrzyn
Szkoła Główna Handlowa
w Warszawie
Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie
Katedra Geografii Ekonomicznej
e-mail: pwegrz@sgh.waw.pl
ORCID: 0000-0001-8963-2765

dr Anna Waligóra
Uniwersytet Ekonomiczny
w Poznaniu
Instytut Ekonomiczno-Społeczny
Katedra Socjologii i Etyki
Gospodarczej
e-mail: anna.waligora@ue.poznan.pl
ORCID: 0000-0003-1361-4709

Banki spółdzielcze jako przedsiębiorstwa społeczne. Weryfikacja empiryczna na podstawie reakcji banków spółdzielczych na pandemię COVID-19

Cooperative banks as social enterprises: An empirical verification based on the response of cooperative banks to the COVID-19 pandemic

Słowa kluczowe:

banki spółdzielcze, akcja kredytowa, gospodarka społeczna, przedsiębiorczość społeczna, przedsiębiorstwa społeczne, pandemia COVID-19

Streszczenie: W artykule podjęto próbę oceny czy banki spółdzielcze w Polsce, postrzegane jako przedsiębiorstwa społeczne, w czasie pandemii COVID-19 zwiększały akcję kredytową intensywniej niż banki komercyjne. Analiza objęła miesięczne dane za lata 2018–2024, a do oszacowania zależności krótko- i długookresowych wykorzystano model ARDL z mechanizmem korekty błędem (ECM). Uzyskane wyniki wskazują, że pandemia COVID-19 nie miała istotnego wpływu na poziom akcji kredytowej żadnego z badanych typów banków. Banki spółdzielcze nie zwiększyły skali finansowania bardziej niż banki komercyjne, choć różniły się determinantami aktywności kredytowej. Wyniki badań osadzono w kontekście historycznej i współczesnej roli banków w systemie gospodarki społecznej. Na podstawie analizy ilościowej i jakościowej sformułowano wnioski dotyczące potencjału wzmocnienia roli banków spółdzielczych jako instytucji wspierających działalność i rozwój przedsiębiorstw społecznych w Polsce.

Abstract: The article investigates whether cooperative banks in Poland, understood as social enterprises, expanded their lending activity during the COVID-19 pandemic more intensively than commercial banks.

Keywords:

cooperative banks, lending activity, social economy, social entrepreneurship, social enterprises, COVID-19 pandemic

JEL:

G21, L31

The analysis draws on monthly data for the period 2018–2024. Short- and long-run relationships were estimated using an ARDL model with an error-correction mechanism (ECM). The results indicate that the COVID-19 pandemic had no significant impact on the volume of lending in either group of banks. Cooperative banks did not increase their credit provision more strongly than commercial banks, although the determinants of lending activity differed between the two. The findings are interpreted in the historical and contemporary context of the role of banks within the social economy. Based on quantitative and qualitative evidence, the paper formulates conclusions regarding the potential to strengthen the role of cooperative banks as institutions supporting the activity and development of social enterprises in Poland.

Wprowadzenie

Banki spółdzielcze jako przedsiębiorstwa społeczne

Banki spółdzielcze (BS) są instytucjami finansowymi opartymi na formie spółdzielczej, co zbliża je do niektórych założeń organizacji i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych w Polsce, zwłaszcza w zakresie członkowskiej formy własności, demokratycznego zarządzania oraz lokalnego ukierunkowania działalności gospodarczej. W literaturze dotyczącej funkcjonowania BS w Polsce i innych krajach podkreśla się, że łączą one cele ekonomiczne z misją społeczną [Gniewek, 2016; Kawa, Miś, 2006; Nowacka, 2015; Nowacka, Szewczyk-Jarocka, 2015]. Oczywiste wydaje się zatem, że są podmiotami gospodarki społecznej. Mniej jednoznaczna jest ich przynależność do sektora ekonomii społecznej, zwłaszcza w odniesieniu do założeń dotyczących uzyskiwania statusu przedsiębiorstwa społecznego zawartych w ustawie z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej, w której nie zostały literalnie wymienione.

Banki spółdzielcze w Polsce wywodzą się z europejskiej tradycji ruchu spółdzielczego, zapoczątkowanej w XIX wieku jako odpowiedź na wykluczenie finansowe drobnych rzemieślników i chłopów. Ich model opiera się na zasadach lokalnej własności i demokratycznym zarządzaniu, co widoczne jest w strukturze członkowskiej i odpowiedzialności społecznej. W przeciwieństwie do SKOK-ów, które powstały dopiero po 1989 r. jako spółdzielnie oszczędnościowo-kredytowe inspirowane amerykańskimi *credit unions*, banki spółdzielcze są pełnoprawnymi bankami licencjonowanymi zgodnie z ustawą Prawo bankowe z 29 sierpnia 1997 r. oraz ustawą o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających z 7 grudnia 2000 r., są także objęte Bankowym Funduszem Gwarancyjnym (BFG). SKOK-i zaś, przed nowelizacją z 2012 r., nie

podlegały skomplikowanym regulacjom UE i korzystały z odrębnego systemu gwarancji, dopiero od 2013 r. zostały również objęte gwarancją BFG [Rolski, 2018; Rutkowska-Tomaszewska, Choptiany, 2020]. Początkowo banki spółdzielcze koncentrowały się na finansowaniu gospodarstw chłopskich, małych przedsiębiorców i rzemieślników – grup wykluczonych z dostępu do usług dużych banków komercyjnych. Ich misją była niwelacja asymetrii informacyjnych oraz rozwój lokalny poprzez udzielanie relatywnie niewielkich kredytów i prowadzenie zbiorów oszczędnościowych. Współcześnie, choć nadal aktywne w obszarach wiejskich i miejsko-wiejskich, ich działalność rozszerzyła się o finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw, a przede wszystkim obsługę samorządów lokalnych.

Przedsiębiorstwo społeczne definiowane jest jako podmiot prowadzący działalność gospodarczą z jasno określonym celem społecznym, który reinwestuje wypracowane nadwyżki w działalność lub we wspólnotę zamiast maksymalizować zysk właścicieli [Siudek, 2011b]. Pearce [2009] dodaje, że takie podmioty cechuje demokratyczny system zarządzania i brak nastawienia na dystrybucję kapitału. Również według Florczak i Gardzińskiego [2019] przedsiębiorstwo społeczne to podmiot gospodarczy, który w ramach swojej działalności gospodarczej realizuje cele społeczne, łącząc funkcje ekonomiczne z celami społecznymi. Za przedsiębiorstwa społeczne są często uznawane podmioty działające w formach prawnych spółdzielni, stowarzyszeń i fundacji [Brdulak, Florczak, 2022].

Banki spółdzielcze są często postrzegane jako przedsiębiorstwa społeczne (niekoniecznie podmioty ekonomii społecznej), ponieważ łączą przedsiębiorczą działalność bankową z misją ukierunkowaną na społeczność [Siudek, 2011a, s. 77]. Zwłaszcza banki spółdzielcze działają na zasadach wzajemności i lokalnego zaangażowania, potencjalnie wpisując się w etos przedsiębiorczości społecznej, polegający na służbie celom społecznym, a nie maksymalizacji zysków akcjonariuszy. Ich głównym celem statutowym jest działanie na rzecz członków oraz lokalnej społeczności, co stawia misję społeczną ponad zyskami udziałowców [Siudek, 2011b].

Istnieje jednak bogata dyskusja na temat dualizmu celów bankowości spółdzielczej. Z jednej strony, autorzy wskazują na społeczną orientację tych banków wynikającą z formy prawnej i misji. Kata [2011] zauważa, że forma prawna i misja banków spółdzielczych powodują brak wyraźnej „komercyjnej orientacji” – działają one w konkurencyjnym otoczeniu, ale nie dążą wyłącznie do maksymalizacji zysku kosztem swojej misji. Z drugiej strony pojawiają się głosy, że w praktyce wiele banków spółdzielczych ulega mechanizmom konkurencji rynkowej. Niektórzy autorzy podkreślają, że przedsiębiorstwa społeczne (w tym banki spółdzielcze) mogą podlegać presji porzucania misji społecznej na rzecz działań komercyjnych. Badania prowadzone w różnych krajach potwierdzają tę tendencję – z czasem część podmiotów społecznych zaczyna upodabniać się do typowych korporacji nastawionych na zysk [Siudek, 2011b, s. 291].

W kontekście polskim pytanie o charakter banków spółdzielczych – czy są one przedsiębiorstwami nastawionymi na zysk, czy własnością lokalnej społeczności służącą jej potrzebom – zostało postawione m.in. przez Rolskiego [2015]. Jego analiza wskazuje, że współczesny sektor banków spółdzielczych w Polsce w znacznym stopniu przejął wzorce bankowości komercyjnej: wprowadzono plany sprzedażowe, ograniczono partycypację pracowników w zarządzaniu, a wiele cech tradycyjnej idei spółdzielczości osłabło. Sugeruje to, że banki spółdzielcze w Polsce stały się raczej przedsiębiorstwami nastawionymi na zysk, zmierzającymi w kierunku modelu bankowości komercyjnej. Mimo to wciąż wspierają one inicjatywy lokalne poprzez finansowanie kredytowe i działalność charytatywną, a także współpracują ze sobą (np. konsorcja kredytowe) w realizacji większych przedsięwzięć [Rolski, 2015, s. 273]. Oznacza to, że napięcie między misją społeczną a wymogami rynkowymi jest istotnym wątkiem w charakterystyce banków spółdzielczych. W literaturze podkreśla się potrzebę oceny, na ile te instytucje spełniają kryteria przedsiębiorstw społecznych, generując korzyści społeczne dla swoich członków i lokalnej społeczności [Balina, 2014; Siudek, 2011b, s. 291].

Spółeczna rola banków spółdzielczych w lokalnej gospodarce

Wiele opracowań potwierdza kluczową rolę banków spółdzielczych w rozwoju lokalnym. Historycznie banki te są najstarszą formą bankowości w Polsce, działając głównie na terenach wiejskich i w małych miejscowościach, gdzie często są jedyną instytucją finansową zapewniającą bezpośredni dostęp do usług bankowych [Rosa, 2019]. Dzięki temu odgrywają unikatową rolę we włączeniu finansowym społeczności, która mogłaby być pomijana przez duże banki komercyjne. Ich lokalny charakter sprawia, że doskonale znają potrzeby klientów – jak zauważa się, Polska bankowość spółdzielcza jest kluczowa dla lokalnych społeczności i całej gospodarki, często wypełniając funkcje, których nie podejmują się duże banki [Wielechowski i in., 2023]. Kwestię lokalnego oddziaływania banków spółdzielczych potwierdza ich lokalizacja i fakt, że – w odróżnieniu do banków komercyjnych – w niemal każdym podregionie na poziomie NUTS3 grupującym powiaty w Polsce, jest usytuowana siedziba banku spółdzielczego (rysunek 1).

Banki spółdzielcze operują na ograniczonym terytorialnie rynku, co oznacza, że kapitał tych banków ma rodzimy, lokalny charakter [Garbowski, Skorwider, 2012]. W przeciwieństwie do banków komercyjnych, wypracowane zyski nie są transferowane do odległych central czy zagranicznych właścicieli, lecz pozostają w lokalnej gospodarce i są reinwestowane na obsługiwanym terenie. Garbowski i Skorwider [2012] podkreślają, że banki spółdzielcze od momentu akcesji Polski do UE aktywnie wspierały rozwój obszarów wiejskich – tworzyły punkty doradztwa unijnego, współpracowały z samorządami i agencjami rządowymi, pomagały rolnikom i małym przedsiębiorcom korzystać

z funduszy europejskich. Główną domeną działalności BS jest finansowanie rolnictwa, małej przedsiębiorczości oraz jednostek samorządu lokalnego, co czyni je filarem lokalnej ekonomii [Garbowski, Skorwider, 2012], choć nie lokalnej gospodarki społecznej i ekonomii społecznej.

Rysunek 1. Lokalizacja siedzib (centrali) banków spółdzielczych (niebieskie) i banków komercyjnych (czerwone) w Polsce według stanu na koniec 2023 r.

Źródło: opracowanie własne w programie R na podstawie danych KNF [2023].

Co ważne, część wypracowanych nadwyżek finansowych spółdzielcy przeznaczają na cele społeczne – wspieranie lokalnych szkół, ochotniczych straży pożarnych, inicjatyw charytatywnych, kultury czy sportu. Takie działania filantropijne umacniają pozycję banku w społeczności i potwierdzają jego misję służenia nie tylko klientom, ale szerzej całemu otoczeniu lokalnemu [Garbowski, Skorwider, 2012]. Badania wykazują również, że klienci dostrzegają społeczną aktywność banków spółdzielczych i cenią ją przy wyborze banku [Nowacka, 2018]. Można zatem stwierdzić, że banki spółdzielcze pełnią rolę lokalnych liderów rozwoju – finansują przedsięwzięcia istotne dla danej społeczności, reinwestują zyski w regionie i pielęgnują wartości solidarności oraz wzajemnego wsparcia wpisane w idee spółdzielczości.

Funkcjonowanie banków spółdzielczych w okresie pandemii COVID-19

Pandemia COVID-19 stanowiła poważne wyzwanie dla całego sektora finansowego, w tym dla banków spółdzielczych. Przegląd literaturowy wskazuje, że przedsiębiorstwa społeczne w Polsce aktywnie zaangażowały się w łagodzenie skutków kryzysu [Mikołajczak, 2025]. Gardziński [2022] podkreśla rolę tych podmiotów w podejmowaniu dodatkowych działań na rzecz społeczności lokalnych. Wiele przedsiębiorstw społecznych zintensyfikowało działalność pomocową, aby wspomóc mieszkańców i lokalną gospodarkę w obliczu lockdownów i ograniczeń. Sicińska [2023] stwierdza, że zaangażowanie podmiotów ekonomii społecznej w czasie pandemii było znaczące – trafnie rozpoznały one pojawiające się problemy i potrzeby społeczne oraz skutecznie na nie zareagowały.

Rozwój przedsiębiorczości społecznej może wyrażać się w różnych – w tym nieskodyfikowanych dotychczas – formach działań [Waligóra, 2015]. Banki spółdzielcze podejmowały szereg różnego rodzaju inicjatyw w odpowiedzi na pandemię. Szczurba [2023] badając działania z zakresu CSR banków spółdzielczych w Polsce podczas COVID-19 podkreśla, że banki te aktywnie przeciwdziałały skutkom kryzysu i wspierały interes społeczny. Banki spółdzielcze udzielały dodatkowego wsparcia finansowego, w tym m.in. poprzez przekazywanie środków pieniężnych placówkom medycznym. Jednocześnie angażowały się w pomoc sektorowi medycznemu, przekazując środki na zakup niezbędnego sprzętu, testów i środków ochrony osobistej dla szpitali i personelu medycznego. Prowadziły również kampanie edukacyjne związane z pandemią. Te działania z zakresu społecznej odpowiedzialności nie tylko wspomagały lokalne społeczności, ale miały również pozytywny wpływ na bezpieczeństwo państwa – przyczyniły się do utrzymania miejsc pracy, stabilności ekonomicznej oraz poprawy skuteczności ochrony zdrowia w krytycznym okresie. Innymi słowy, banki spółdzielcze w dobie COVID-19 realnie wzmocniły odporność swoich społeczności poprzez pomoc finansową i organizacyjną, co wpisuje się w ich społeczną misję [Szczurba, 2023].

Pandemia wystawiła także na próbę działalność kredytową banków – kluczowy aspekt ich roli ekonomicznej. Czy w obliczu kryzysu banki spółdzielcze zwiększyły swą aktywność kredytową, aby wesprzeć klientów, czy raczej zachowały ostrożność podobną do banków komercyjnych? Wstępne dane wskazują, że choć w okresie pandemii akcja kredytowa banków spółdzielczych uległa ograniczeniu, spadek ten był umiarkowany i nie przybrał formy gwałtownego załamania. Wielechowski i in. [2023] przeprowadzili badanie porównujące finansowanie kredytowe mikroprzedsiębiorstw i rolników przez banki komercyjne i spółdzielcze przed pandemią i w trakcie pandemii. Wykazali oni, że w okresie COVID-19 nastąpił istotny spadek sprzedaży kredytów i liczby zapytań kredytowych zarówno w segmencie mikrofirm, jak i rolników. Co więcej, zaobserwowano, że mediany wszystkich analizowanych kategorii (kredyty inwestycyjne i obrotowe) istotnie różniły się między bankami komercyjnymi a spółdzielczymi. Mikroprzedsiębior-

stwa korzystały głównie z banków komercyjnych, podczas gdy rolnicy w przeważającej mierze z banków spółdzielczych. W okresie pandemii nastąpił spadek wartości udzielanych kredytów we wszystkich segmentach, przy czym spadek ten był relatywnie większy w bankach komercyjnych niż w spółdzielczych. Na przykład liczba udzielanych kredytów inwestycyjnych dla mikrofirm w bankach spółdzielczych oraz dla rolników zmniejszyła się o około 30%, ale wartość kredytów dla tych grup spadła dużo silniej w bankach komercyjnych [Wielechowski i in., 2023]. Oznacza to, że banki spółdzielcze starały się utrzymać finansowanie strategicznych dla nich sektorów (np. rolnictwa) pomimo trudności.

Zestawiając powyższe ustalenia, literatura zarysowuje mieszany obraz BS jako przedsiębiorstw społecznych. Z jednej strony misja społeczna banków spółdzielczych przejawiała się w działaniach pomocowych i CSR podczas pandemii, co jakościowo odróżnia je od komercyjnych przedsiębiorstw. Z drugiej strony, w zakresie akcji kredytowej banki spółdzielcze nie dokonały skokowego zwiększenia skali finansowania przewyższającego banki komercyjne w tym samym okresie. Badania wskazują raczej na szybkie dostosowanie się obu typów banków do nowych warunków oraz na to, że rządowe tarcze i programy pomocowe częściowo zamortyzowały negatywne skutki kryzysu. W efekcie pandemia COVID-19 nie zachwiała znacząco działalnością kredytową banków spółdzielczych, ale też nie stała się katalizatorem jej ponadprzeciętnego wzrostu. Literatura podkreśla, że społeczną misję banków spółdzielczych należy oceniać nie tylko przez pryzmat wolumenu kredytów, ale również przez pozafinansowe formy wsparcia udzielanego lokalnym społecznościom w kryzysie [Szczerba, 2023]. Wyniki dotychczasowych badań stanowią punkt wyjścia do dalszej dyskusji nad tym, na ile banki spółdzielcze w Polsce powinny być określane mianem przedsiębiorstw społecznych, a szerzej, podmiotami gospodarki społecznej.

Koncentrując się na działalności operacyjnej banków spółdzielczych, celem głównym artykułu jest ocena, czy w okresie pandemii COVID-19 banki spółdzielcze realizowały swoją społeczną misję poprzez zwiększenie akcji kredytowej w większym stopniu niż banki komercyjne. Innymi słowy, czy w warunkach kryzysu pandemicznego lokalne, społecznie zorientowane banki wsparły gospodarkę intensyfikując udzielanie kredytów.

Metoda badawcza

Dane

Analiza empiryczna objęła dane miesięczne z lat 2018–2024. Horyzont ten pozwala uchwycić zarówno okres przed pandemią, jak i zasadniczą fazę pandemii COVID-19 (2020–2021) oraz jej następstwa, a także kolejny istotny szok – wybuch wojny w Ukrainie w lutym 2022 r. Pomimo tego że jak pokazują niektóre badania, wojna w Ukrainie

nie miała znaczącego, bezpośredniego wpływu na funkcjonowanie banków w Polsce [Węgrzyn, Topczewska, 2023], to zmienna ta również została włączona do modelu jako zmienna binarna (zero-jedynkowa). Poza tym wykorzystane dane statystyczne dotyczą dwóch grup banków działających w Polsce: banków komercyjnych oraz banków spółdzielczych. Dla każdej z tych grup zebrano szeregi czasowe wartości agregowanych, dotyczące zwłaszcza akcji kredytowej – rozumianej jako łączna wartość udzielonych kredytów (saldo kredytów) w danym miesiącu. Zmienna zależna w modelu to logarytm wartości udzielonych kredytów ogółem, oddzielnie dla banków komercyjnych i spółdzielczych.

Zaproponowano zestaw zmiennych objaśniających odzwierciedlających kluczowe czynniki wpływające na akcję kredytową (popytowo i podażowo) zarówno po stronie kondycji sektora bankowego, jak i makroekonomicznej sytuacji gospodarczej. Do zmiennych tych należą:

- Kapitał własny banków – łączna wartość kapitału własnego (dla danej grupy banków), traktowana jako miernik stabilności finansowej i możliwości rozszerzania akcji kredytowej (wyższy kapitał zwiększa zdolność banku do udzielania kredytów w ramach wymogów adekwatności kapitałowej).
- Stopa bezrobocia – wskaźnik sytuacji na rynku pracy, wpływający na popyt na kredyt i zdolność kredytobiorców do obsługi zadłużenia (wyższe bezrobocie zazwyczaj hamuje popyt na kredyt i pogarsza jakość portfela kredytowego).
- WIBOR 3M – wskaźnik referencyjny stopy procentowej, którego wykorzystanie dominuje w przypadku kredytów oferowanych przez banki w Polsce [KNF, 2024]. Wzrost stóp procentowych może ograniczać akcję kredytową po stronie podaży (droższy pieniądź dla banku) i popytu (droższy kredyt dla klienta).
- Produkcja przemysłowa (PP) – wskaźnik aktywności gospodarczej (alternatywa dla PKB, obliczana i publikowana w interwałach miesięcznych). Co istotne, dane dotyczące produkcji przemysłowej – podobnie jak w przypadku pozostałych zmiennych – wykorzystano w formie nieodsezonowanej, zgodnie ze sposobem ich publikacji przez Główny Urząd Statystyczny.
- Inflacja CPI – wskaźnik zmian cen towarów i usług (miesięczny indeks cen konsumpcyjnych). Inflacja wpływa na wartość realną stóp procentowych i dochodów – jej wzrost może z jednej strony zwiększać nominalny popyt na kredyt (np. kredyty obrotowe), z drugiej obniżać realną wartość zadłużenia i kosztów kredytu.
- Wojna w Ukrainie – zmienna zero-jedynkowa, przyjmująca wartość 1 przez dwanaście miesięcy zaczynając od marca 2022 r. (miesiąca następującego po inwazji rosyjskiej w lutym 2022 r.), przyjmując wartość zero w pozostałych okresach. Zmienna ta ma na celu wychwycenie wpływu szoku geopolitycznego i gospodarczego związanego z wojną (np. wzrost niepewności, zaburzenia handlu, wzrost cen energii) na akcję kredytową. Okres dwunastu miesięcy pozwala na odseparowanie efektu początkowego szoku od późniejszych zjawisk makroekonomicznych (takich jak utrwalona

inflacja czy zmiany stóp procentowych), które w kolejnych latach mogłyby zakłócać interpretację parametru dla zmiennej wojennej.

- COVID-19 – zmienna zero-jedynkowa reprezentująca okres pandemii COVID-19. Z uwagi na charakter kryzysu pandemicznego (lockdowny, ograniczenia działalności gospodarczej) zmienna ta została zdefiniowana czasowo, a nie poprzez bezpośrednie wskaźniki epidemiologiczne. Wartość 1 przypisano miesiącom od marca 2020 r. do lutego 2021 r. (tj. rok pandemicznego zamknięcia gospodarki obejmującego pierwszą falę pandemii i kolejne lockdowny), wartość zero, poza tym okresem. Taka definicja zmiennej COVID-19 opiera się na założeniu, że to właśnie pierwszy rok pandemii miał najbardziej nadzwyczajny charakter (gwałtowne obostrzenia, zamrożenie wielu sektorów gospodarki).

W nawiązaniu do zmiennej COVID-19 warto podkreślić, że nie uwzględniono w modelu bezpośrednio liczby zakażeń czy zgonów na COVID-19 – kluczowym mechanizmem oddziaływania pandemii na sektor bankowy było zamknięcie gospodarki i administracyjne ograniczenia aktywności, a nie statystyki epidemiologiczne jako takie.

Model ARDL

Do analizy zależności między zmiennymi zastosowano model ARDL (*Autoregressive Distributed Lag*), uwzględniający zarówno opóźnione wartości zmiennej objaśnianej, jak i opóźnienia zmiennych objaśniających. Tego typu model pozwala jednocześnie estymować długookresową równowagę (zależność kointegracyjną) pomiędzy zmiennymi, jak i krótkookresową dynamikę dostosowania do tej równowagi. Zaletą podejścia ARDL jest jego elastyczność względem integracji szeregów czasowych – możliwe jest łączenie w modelu szeregów różnego rzędu integracji (I(0) i I(1)) bez obawy o występowanie regresji pozorowanej, pod warunkiem istnienia relacji kointegracji [Nkoro, Uko, 2016]. Procedura ARDL pozwala na testowanie istnienia kointegracji za pomocą tzw. Bound test – porównania statystyki F dla łącznej istotności opóźnionych poziomów zmiennych z odpowiednimi wartościami krytycznymi [Pesaran i in., 2001]. Po stwierdzeniu kointegracji model ARDL może zostać przeparametryzowany do postaci z mechanizmem korekty błędem (ECM), gdzie jednym z estymowanych parametrów jest współczynnik przy składniku korygującym odchylenie od równowagi długookresowej.

W niniejszym badaniu dla każdej grupy banków oszacowano odrębny model ARDL. Ogólną postać modelu ARDL z uwzględnieniem mechanizmu korekty błędem (ECM) można zapisać następująco:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{p-1} \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \sum_{j=0}^{q-1} \beta_j \Delta X_{t-j} + \gamma(Y_{t-1} - \delta_0 - \sum_{j=0}^{q-1} \delta_j \Delta X_{t-j}) + \varepsilon_t,$$

gdzie:

ΔY_t – wartość zmiennej objaśnianej,

α_0 – wyraz wolny modelu (stała),

ΔX_{t-j} – opóźnienie zmiennej objaśniającej,

α_i, β_j – parametry krótkoterminowe przy opóźnieniach (odpowiadają krótkookresowemu wpływowi zmian zmiennych na zmianę Y),

γ – współczynnik korekty błędem (ECM), określający szybkość dostosowania – powinien być ujemny i statystycznie istotny, jeśli istnieje długookresowa relacja równowagi, $Y_{t-1} - \delta_0 - \sum_{j=0}^{q-1} \delta_j \Delta X_{t-j}$ – component ECM, wyrażający odchylenie od długookresowej równowagi między Y a X ,

ε_t – składnik losowy.

Tak sformułowany model ARDL–ECM umożliwia jednoczesną analizę wpływu zmiennych objaśniających w krótkim okresie oraz równowagi długookresowej (poprzez komponent ECM). Istotność statystyczna wyrazu ECM świadczy o występowaniu kointegracji – wówczas Y i X dążą do wspólnej równowagi długookresowej, a γ określa tempo powrotu do tej równowagi po wystąpieniu krótkookresowego szoku.

Dobór opóźnień zmiennych objaśniających został określony na podstawie kryteriów informacyjnych AIC (osobno dla banków komercyjnych i spółdzielczych). W obu modelach uwzględniono jeden opóźniony poziom zmiennej zależnej oraz wybrane opóźnienia zmiennych objaśniających, które okazały się istotne (maksymalnie testowano opóźnienia każdej zmiennej o trzy miesiące). Estymację parametrów przeprowadzono klasyczną metodą najmniejszych kwadratów (OLS), weryfikując założenia modelu za pomocą testów diagnostycznych (w tym na rozkład normalny reszt, istnienie autokorelacji oraz heteroskedastyczności reszt). Ponieważ celem badania jest przede wszystkim ocena wpływu zmiennej COVID-19 na akcję kredytową w obu grupach banków, szczególną uwagę zwrócono na oszacowania parametrów przy tej zmiennej (oraz jej ewentualnych opóźnieniach) i ich istotność statystyczną.

Wyniki

W tabeli 1 zaprezentowano oszacowane modele ARDL dla akcji kredytowej banków komercyjnych i spółdzielczych w Polsce, wraz z podstawowymi statystykami.

Zgodnie z wynikami estymacji modeli ARDL zamieszczonymi w tabeli 1, struktura czynników determinujących akcję kredytową różni się między bankami komercyjnymi a spółdzielczymi. Kapitał własny okazał się silnym determinantem akcji kredytowej w bankach komercyjnych – współczynnik bieżącej wartości kapitału jest dodatni i wysoko istotny (0,1257; $p < 0,0001$), co oznacza, że zwiększenie funduszy własnych banków komercyjnych przekłada się na istotny wzrost wolumenu udzielanych kredytów. Intuicyjnie, banki komercyjne działające dla zysku, dysponując większym kapitałem, chętniej angażują się w akcję kredytową (ograniczenie kapitałowe jest mniejszą

barierą). Natomiast w modelu dla banków spółdzielczych wpływ kapitału własnego nie jest statystycznie istotny (współczynnik nieistotny przy $p = 0,65$). Może to sugerować, że w przypadku banków spółdzielczych inne czynniki (np. lokalna sytuacja ekonomiczna, popyt ze strony członków społeczności) bardziej ograniczają lub stymulują akcję kredytową niż same zasoby kapitałowe. Istnieje również możliwość, że banki te, mając bardziej zachowawczy profil, nie wykorzystują w pełni nadwyżek kapitału do ekspansji kredytowej, kierując się ostrożnością lub ograniczeniami regulacyjnymi.

Tabela 1. Wyniki estymacji modeli ARDL dla akcji kredytowej banków komercyjnych i spółdzielczych w Polsce podczas pandemii COVID-19 (dane miesięczne z lat 2018–2024)

Zmienna	Banki komercyjne	Banki spółdzielcze
Stała	4,78534 (<0,0001)***	11,66362 (<0,0001)***
ECT	-0,28851 (<0,0001)***	-0,66015 (<0,0001)***
L(kredyty,1)	0,71149 (<0,0001)***	0,33984 (0,0007)***
Kapitał własny	0,12570 (<0,0001)***	-0,14510 (0,65536)
L(Kapitał własny,1)	-	0,373684 (0,25641)
Bezrobocie	0,01582 (0,26820)	0,02659 (0,31595)
L(Bezrobocie,1)	-0,03066 (0,04365)*	-0,05741 (0,03482)*
WIBOR 3M	0,002238 (0,10560)	-0,00835 (0,00871)**
Industrial production	0,000134 (0,436080)	-0,00043 (0,16874)
CPI	0,004084 (0,01719)*	-0,00143 (0,59474)
L(CPI,1)	-0,00345 (0,02084)*	0,00875 (0,02511)*
L(CPI,2)	-	-0,00977 (0,00016)***
WAR	0,01411 (0,02868)*	0,02422 (0,02349)*
COVID-19	0,00173 (0,81957)	0,002217 (0,86717)
L(COVID-19,1)	-0,01124 (0,12846)	-0,01907 (0,16625)

Parametry podano w postaci wartości współczynników, a w nawiasach – wartości p (poziomy istotności). Gwiazdkami oznaczono istotność statystyczną na poziomie: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Źródło: opracowanie własne.

Sytuacja makroekonomiczna wpływa na obie grupy banków w przewidywalny sposób. Stopa bezrobocia oddziaływała negatywnie na akcję kredytową – w obu modelach współczynniki przy opóźnionej stopie bezrobocia są ujemne i statystycznie istotne (dla banków komercyjnych: -0,0307; $p=0,044$, dla banków spółdzielczych: -0,0574; $p=0,035$). Potwierdza to intuicję, że wzrost bezrobocia (pogorszenie na rynku pracy) skutkuje zmniejszeniem skali udzielanych kredytów. Wyższa stopa bezrobocia oznacza bowiem zarówno niższy popyt na finansowanie ze strony gospodarstw domowych

i przedsiębiorstw (które ostrożniej zaciągają zobowiązania), jak i bardziej restrykcyjną politykę kredytową banków (z uwagi na wzrost ryzyka kredytowego).

Koszt pieniądza mierzony stopą WIBOR 3M okazał się istotny tylko w przypadku banków spółdzielczych. Dla banków komercyjnych współczynnik przy WIBOR 3M jest nieistotny (i bardzo niski, $-0,0022$), co sugeruje, że zmiany stóp procentowych nie wpływały istotnie na wolumen kredytów w dużych bankach – co może wynikać m.in. z dywersyfikacji źródeł finansowania. Natomiast w bankach spółdzielczych WIBOR 3M ma istotny, ujemny wpływ na akcję kredytową ($-0,00835$; $p=0,009$), co oznacza, że wzrost stóp procentowych wyraźnie ograniczał ich zdolność lub skłonność do udzielania kredytów. Wynik ten jest zbieżny z oczekiwaniami: banki spółdzielcze opierają się głównie na lokalnej bazie depozytowej i nie mają łatwego dostępu do tanich alternatywnych źródeł finansowania, przez co wyższy koszt pieniądza szybko przekłada się na ograniczenie akcji kredytowej. Dodatkowo klienci banków spółdzielczych mogą wykazywać się większą wrażliwością na koszt finansowania, aniżeli klienci banków komercyjnych. Innymi słowy, polityka stóp procentowych mocniej oddziałuje na działalność kredytową mniejszych banków spółdzielczych niż dużych banków komercyjnych.

Poziom inflacji wykazał natomiast zróżnicowany wpływ. W bankach komercyjnych bieżąca inflacja dodatnio wpływa na akcję kredytową ($p<0,05$), ale z dwumiesięcznym opóźnieniem efekt jest ujemny (istotne ujemne współczynniki przy CPI z opóźnieniem 1 miesiąca). Może to wskazywać, że krótkookresowo rosnąca inflacja zwiększa nominalny popyt na kredyt (np. przedsiębiorstwa potrzebują więcej finansowania obrotowego przy rosnących cenach), lecz po pewnym czasie negatywne skutki inflacji (spadek siły nabywczej, zacieśnienie polityki pieniężnej) hamują akcję kredytową. W bankach spółdzielczych wpływ CPI jest niejednoznaczny – pojawia się dodatni (lecz nieistotny statystycznie) efekt z opóźnieniem 1 miesiąca, ale z kolei inflacja z opóźnieniem 2 miesięcy działa hamująco (oba efekty istotne). Ogólnie jednak siła tych wpływów jest relatywnie niewielka w porównaniu z pozostałymi zmiennymi.

Wprowadzone do modelu zmienne binarne umożliwiają ocenę skutków nadzwyczajnych wydarzeń. Wojna w Ukrainie (marzec 2022–2024) okazała się mieć statystycznie istotny dodatni wpływ na akcję kredytową zarówno banków komercyjnych, jak i spółdzielczych (współczynniki odpowiednio $0,0141$; $p=0,029$ oraz $0,0227$; $p=0,004$). Można to tłumaczyć m.in. przyspieszeniem inflacji i aktywności gospodarczej w 2022 r. (po zniesieniu lockdownów), zwiększonym zapotrzebowaniem na kredyt obrotowy (wobec zaburzeń w łańcuchach dostaw) oraz działaniami pomocowymi (np. gwarancjami kredytowymi dla firm dotkniętych skutkami wojny). Efekt ten wymaga jednak ostrożności interpretacyjnej – zmienna dotycząca wojny w Ukrainie odzwierciedla jednoczesne występowanie wielu zjawisk [Niedziółka, Próchniak, 2023].

Kluczowym wynikiem z perspektywy celu badania jest wpływ zmiennej COVID-19. Rezultaty modelu wskazują jednoznacznie, że pandemia COVID-19 nie miała istotne-

go wpływu na ogólny poziom kredytowania ani w bankach komercyjnych, ani w spółdzielczych. Współczynniki przy zmiennej COVID-19 (dla okresu trwania pandemii) nie różnią się statystycznie od zera w obu modelach – zarówno bezpośredni efekt w danym miesiącu pandemii, jak i z opóźnieniem (dla ujęcia rocznego pandemia 2020–2021) okazały się nieistotne. Co więcej, przeprowadzono również testy wrażliwości dla alternatywnych okresów trwania zmiennej COVID-19: 6 miesięcy, 18 miesięcy, 24 miesiące oraz 36 miesięcy – we wszystkich tych wariantach wyniki jakościowo się nie zmieniły (istotność i znaki oszacowań pozostały zbliżone), co wskazuje, że przyjęcie horyzontu 12-miesięcznego jest reprezentatywne. Innymi słowy, okres pandemii nie determinował bezpośrednio wolumenu udzielonych kredytów przez banki spółdzielcze względem normalnego trendu i względem banków komercyjnych. Oba rodzaje banków wykazały się dużą stabilnością wolumenu kredytów – po przejściowych wahaniach na początku pandemii, w dłuższej perspektywie powróciły do poziomów kredytowania wynikających z fundamentów ekonomicznych. Oczywiście pandemia *explicite* wpływała na inne zmienne ekonomiczne (jak np. poziom produkcji przemysłowej, stopa bezrobocia, poziom inflacji itd.), które to zmienne okazywały się często istotnymi determinantami akcji kredytowej banków. Sugeruje to, że sektor bankowy w Polsce (zarówno komercyjny, jak i spółdzielczy) relatywnie szybko dostosował się do nowych warunków lub że działania osłonowe (np. rządowe tarcze antykryzysowe, gwarancje BGK) zneutralizowały potencjalne negatywne skutki pandemii dla akcji kredytowej.

Modele ekonometryczne przeszły standardowe testy diagnostyczne, potwierdzające ich dobrą specyfikację. W tabeli 2 przedstawiono wyniki wybranych testów diagnostycznych dla dwóch oszacowanych modeli ARDL – oddzielnie dla banków komercyjnych i banków spółdzielczych.

Tabela 2. Wyniki testów diagnostycznych dla dwóch oszacowanych modeli ARDL

Test diagnostyczny	Model BK	Model BS
Breusch–Godfrey (autokorelacja)	p = 0,32 (brak autokorelacji reszt)	p = 0,21 (brak autokorelacji reszt)
Breusch–Pagan (heteroskedastyczność)	p = 0,47 (brak heteroskedastyczności)	p = 0,55 (brak heteroskedastyczności)
Jarque–Bera (normalność reszt)	p = 0,18 (rozkład ~ normalny)	p = 0,10 (rozkład ~ normalny)
RESET (specyfikacja)	p = 0,25 (brak błędnej specyfikacji)	p = 0,37 (brak błędnej specyfikacji)
Skorygowane R ²	0,987	0,967
Istotność całego modelu (F)	p-value <0,0001	p-value <0,0001 \$

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie wyników zaprezentowanych w tabeli 2 można stwierdzić, że oba modele przeszły pomyślnie testy diagnostyczne – nie stwierdzono autokorelacji seryjnej ani heteroskedastyczności, rozkład reszt można uznać za normalny, a specyfikacja modelu jest poprawna. Test wiązany (Bound test) potwierdził obecność kointegracji (istnienie długookresowej równowagi) w obu modelach. Współczynnik skorygowany R^2 jest bardzo wysoki (98,7% dla modelu opisującego banki komercyjne oraz 96,7% dla modelu opisującego banki spółdzielcze), co oznacza, że modele dobrze wyjaśniają zmienność wartości udzielonych kredytów. Bardzo niskie p-value dla całych modeli wskazują na ich istotność statystyczną.

Dyskusja

Otrzymane wyniki wskazują, że wbrew oczekiwanej większej aktywności prospołecznej banków spółdzielczych w okresie pandemii (np. poprzez zwiększone kredytowanie lokalnych firm i gospodarstw domowych), ich akcja kredytowa nie wzrosła bardziej niż w bankach komercyjnych. Literatura dotycząca funkcjonowania sektora bankowego podczas pandemii potwierdza, że ogółem nie doszło do gwałtownego załamania akcji kredytowej, ale też nie odnotowano skokowego wzrostu kredytów ponad normalny trend. W początkowej fazie COVID-19 istniały obawy o tzw. *credit crunch*, czyli nadmierne ograniczenie podaży kredytów przez banki [NBP, 2020, s. 37]. Polityka makroostrożnościowa w Polsce (ale również globalnie) zareagowała jednak szybko – m.in. poluzowano wymogi kapitałowe (obniżenie bufora ryzyka systemowego z 3% do 0% w marcu 2020 r.) oraz wdrożono programy gwarancyjne i pomocowe, aby podtrzymać akcję kredytową. Uzyskane wyniki sugerują, że działania te odniosły skutek – wolumen kredytów pozostał stabilny w dłuższym horyzoncie zarówno w bankach komercyjnych, jak i spółdzielczych, pomimo przejściowych zaburzeń.

Brak istotnych różnic między bankami spółdzielczymi a komercyjnymi w reakcji kredytowej na pandemię może wynikać z kilku przyczyn. Po stronie popytowej, w okresie lockdownów wiele podmiotów gospodarczych ograniczało inwestycje i konsumpcję, zmniejszając zapotrzebowanie na nowe kredyty – ten ogólny efekt dotyczył klientów obu typów banków. Po stronie podaży, nawet jeśli banki spółdzielcze chciałyby silniej wesprzeć kredytem swoich klientów (co wynikałoby z ich społecznej misji), były ograniczone wymogami regulacyjnymi i ostrożnościowymi. Warto podkreślić, że banki spółdzielcze, podobnie jak banki komercyjne, funkcjonują w ramach takich samych regulacji nadzorczych Komisji Nadzoru Finansowego (KNF). Oznacza to, że niezależnie od ich społecznej misji i struktury właścicielskiej, oba typy instytucji muszą przestrzegać tych samych wymogów w zakresie adekwatności kapitałowej, płynności, zarządzania ryzykiem czy klasyfikacji ekspozycji kredytowych. W praktyce regulacje te ograniczają

możliwość prowadzenia bardziej elastycznej polityki kredytowej przez banki spółdzielcze, nawet jeśli kierują się one chęcią wspierania lokalnej gospodarki. Różnice między nimi a bankami komercyjnymi dotyczą więc przede wszystkim priorytetów działania i profilu klienta, a nie samych ram prawnych i nadzorczych. Cholewa i in. [2022, s. 36–57] podkreślali przy tym, że kapitał uwolniony dzięki złagodzeniu regulacji w czasie pandemii nie został w pełni wykorzystany przez banki na rozwój akcji kredytowej. Banki (zwłaszcza mniejsze) zachowały ostrożność, gromadząc kapitał na pokrycie ewentualnych strat zamiast ekspansji kredytowej.

Pomimo powyższego należy mieć na uwadze, że zbieżne wyniki co do sposobu reakcji tych banków na pandemię bynajmniej nie są oczywiste. Istotnym czynnikiem różnicującym oba typy instytucji jest przede wszystkim struktura ich klientów. Banki komercyjne obsługują w dużej mierze średnie i duże przedsiębiorstwa, których potrzeby kredytowe dotyczą zwykle wysokich kwot lub elastycznych linii kredytowych, pozwalających szybko zwiększyć wolumen finansowania w sprzyjających warunkach makroekonomicznych. W bankach spółdzielczych dominują natomiast klienci indywidualni, rolnicy i mikroprzedsiębiorstwa, zaciągający relatywnie niewielkie kredyty. Wzrost akcji kredytowej w tym segmencie wymaga większego nakładu pracy po stronie banku – analizy licznych wniosków, oceny zdolności kredytowej i zabezpieczeń – co naturalnie ogranicza tempo ekspansji kredytowej. Taka różnica w strukturze klientów może tłumaczyć, dlaczego nawet przy poprawiających się warunkach gospodarczych banki spółdzielcze nie zwiększają wolumenu kredytów tak szybko jak banki komercyjne.

Należy też zauważyć, że misja społeczna banków spółdzielczych może przejawiać się nie tylko poprzez zwiększanie akcji kredytowej. Społeczna odpowiedzialność tych banków podczas pandemii przybrała różnorodne formy. Badania dokumentują, że banki spółdzielcze aktywnie wspierały lokalne społeczności poprzez działania filantropijne i organizacyjne – finansowały zakup sprzętu medycznego, przekazywały środki ochrony osobistej szpitalom, wspierały finansowo lokalnych przedsiębiorców i organizacje non-profit dotknięte skutkami lockdownów [Szczurba, 2023]. Te działania utożsamiane z CSR (*Corporate Social Responsibility*), ale także założeniami gospodarki społecznej i ekonomii społecznej przyczyniły się do łagodzenia kryzysu i stabilizowania sytuacji społeczno-gospodarczej na poziomie lokalnym. Można więc argumentować, że banki spółdzielcze realizowały swoją społeczną rolę w czasie pandemii raczej poprzez bezpośrednią pomoc pozafinansową i inicjatywy społeczne, aniżeli masowe zwiększanie ryzykownej akcji kredytowej. Taka strategia pomocy była prawdopodobnie bardziej adekwatna do możliwości i ograniczeń tych banków w analizowanym okresie.

Wyniki niniejszych badań wpisują się w nurt literatury analizującej odporność sektora bankowego i politykę kredytową w warunkach kryzysu COVID-19. Badania globalne wskazują, że dzięki interwencjom państwowym (gwarancjom, luzowaniu regulacji, obniżce stóp) banki utrzymały zdolność kredytowania, choć zauważalne były

różnice między krajami i segmentami banków [Abugri, Osah, 2025]. Ustalenia dla Polski uzupełniają ten obraz, pokazując, że lokalne banki spółdzielcze – mimo oczekiwań co do ich prospołecznej roli – zachowywały się pod względem akcji kredytowej bardzo podobnie do banków komercyjnych. Niemniej specyfika polskiego systemu bankowego (m.in. silna pozycja banków komercyjnych, centralne programy pomocowe dostępne dla wszystkich banków) mogła zaważyć na takim wyniku.

Podsumowanie i wnioski

Konkluzją wynikającą z przeprowadzonych analiz jest stwierdzenie, że w okresie pandemii COVID-19 banki spółdzielcze nie zwiększyły akcji kredytowej bardziej niż banki komercyjne. Zmienna reprezentująca okres pandemii okazała się statystycznie nieistotna w modelach ekonometrycznych dla obu grup banków, co oznacza, że tempo zmian wolumenu kredytów w latach 2020–2021 nie odbiegało istotnie od trendu wyjaśnionego innymi czynnikami ekonomicznymi. Innymi słowy, misja społeczna banków spółdzielczych nie została wyrażona w postaci ponadprzeciętnego rozszerzenia akcji kredytowej w kryzysie pandemicznym.

Należy podkreślić, że brak empirycznych dowodów na zwiększoną akcję kredytową banków spółdzielczych w czasie pandemii COVID-19 nie przekreśla ich instytucjonalnego zakorzenienia w idei gospodarki społecznej, a także założeniach ekonomii społecznej. Jednocześnie wyniki badania skłaniają do refleksji nad rzeczywistym miejscem banków spółdzielczych w sektorze społecznym. Skoro banki spółdzielcze nie zareagowały odmiennie od banków komercyjnych w warunkach kryzysu, a jednocześnie nie są powszechnie identyfikowane przez przedsiębiorstwa społeczne jako dedykowani partnerzy finansowi, może to świadczyć o istniejącej luce funkcjonalnej i komunikacyjnej.

W konsekwencji pojawia się pytanie, czy banki spółdzielcze powinny być traktowane jako element sektora gospodarki społecznej, czy też ich obecna strategia działania oznacza de facto odejście od tej roli. W ocenie autorów niniejszego opracowania, współczesne banki spółdzielcze w Polsce, mimo swojego zakorzenienia w tradycji ruchu spółdzielczego, funkcjonują obecnie przede wszystkim jako instytucje finansowe zorientowane na stabilność finansową i zgodność regulacyjną, a nie głównie na realizację celów społecznych. Ich działalność nadal ma lokalny wymiar i potencjał wspierania rozwoju społeczności, jednak w praktyce społeczna misja stała się elementem uzupełniającym wobec nadrzędnych celów rynkowych i ostrożnościowych. Tym samym banki spółdzielcze można postrzegać jako instytucje „hybrydowe” – łączące w ograniczonym zakresie funkcje gospodarki społecznej z wymogami komercyjnego systemu bankowego.

W świetle uzyskanych wyników można wskazać dwie możliwe drogi rozwoju sektora bankowości spółdzielczej: albo rozpoczęcie szeroko zakrojonych działań instytu-

cjonalnych i edukacyjnych, które zbliżą BS i przedsiębiorstwa społeczne (np. poprzez specjalne linie kredytowe, instrumenty gwarancyjne, wspólne programy wsparcia, upowszechnianie usług BS dla przedsiębiorstw społecznych) albo uznanie, że banki spółdzielcze – choć historycznie wywodzą się z ruchu spółdzielczego – obecnie funkcjonują w ramach logiki instytucji uniwersalnych, kierujących się przede wszystkim wymogami rynkowymi i regulacyjnymi. W tym kontekście redefinicja ich roli może okazać się nie tylko pożądana, ale i konieczna z punktu widzenia dalszego kształtowania polityki publicznej wobec sektora ekonomii społecznej.

Bibliografia

- Abugri B.A., Osah T.T. [2025], *US bank lending to small businesses: An analysis of COVID-19 and the paycheck protection program*, „Journal of Risk and Financial Management”, vol. 18(5), s. 231, <https://doi.org/10.3390/jrfm18050231>.
- Balina R. [2014], *Spółeczna odpowiedzialność biznesu (CSR) na przykładzie banków spółdzielczych*, „Zarządzanie Finansami i Rachunkowość”, nr 2(4), s. 51–60, <https://doi.org/10.22630/zfir.2014.2.4.30>.
- Brdulak J., Florczak E. [2022], *A social enterprise within the meaning of the social economy act in the context of economic theory and practice*, „Economic and Regional Studies / Studia Ekonomiczne i Regionalne”, vol. 15(4), s. 492–508, <https://doi.org/10.2478/ers-2022-0033>.
- Cholewa M., Nosal S., Rogowski W. [2022], *Tendencje na rynku kredytów dla gospodarstw domowych w pierwszym okresie pandemii COVID-19*, w: Lusztyn M. (red.), *Polska bankowość w czasie pandemii COVID-19*, Centrum Myśli Strategicznych.
- Florczak E., Gardziński T. [2019], *Social enterprise in social market economy*, „International Journal of New Economics and Social Sciences”, vol. 9(1), s. 129–147, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.3038>.
- Garbowski M., Skorwider J. [2012], *Rola banków spółdzielczych w finansowaniu rozwoju obszarów wiejskich*, „Acta Scientiarum Polonorum, Administratio Locorum”, vol. 11(2), s. 65–72.
- Gardziński T. [2022], *Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce w czasie pandemii*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna”, nr 69(2).
- Gniewek J. [2016], *The mission and cooperative principles as a fundamental factors of a development of cooperative sector bank in Poland*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H, Oeconomia”, vol. 50(3), s. 39, <https://doi.org/10.17951/h.2016.50.3.39>.
- Kata R. [2011], *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Kawa M., Miś T. [2006], *Znaczenie banku spółdzielczego dla społeczności lokalnej*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu”, nr 1118, t. 1, s. 401–406, <https://www.dbc.wroc.pl/dlibra/publication/174843/edition/136026> (dostęp: 6.07.2025).
- KNF [2023], *Banki spółdzielcze*, https://www.knf.gov.pl/podmioty/Podmioty_sektora_bankowego/banki_spoldzielcze (dostęp: 12.03.2023).
- KNF [2024], *Benchmarks, Economic data*, June 19, <https://www.knf.gov.pl/> (dostęp: 13.07.2025).

- Mikołajczak P. (red.) [2025], *Polski aktywizm. Działalność organizacji pozarządowych w kryzysie uchodźczym związanym z wojną w Ukrainie*, 1st edn, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-260-3>.
- NBP [2020], *Raport o stabilności systemu finansowego. Ocena skutków pandemii COVID-19*, Narodowy Bank Polski, <https://nbp.pl/system-finansowy/raporty-o-stabilnosci-systemu-finansowego/> (dostęp: 12.07.2025).
- Niedziółka D., Próchniak M. (red.) [2023], *Ekonomia wojny: skutki społeczne, ekonomiczne i geopolityczne wojny w Ukrainie*, wyd. I, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Nkoro E., Uko A.K. [2016], *Autoregressive distributed lag (ARDL) cointegration technique: Application and interpretation*, „Journal of Statistical and Econometric Methods”, vol. 5(4), s. 1–3.
- Nowacka A. [2015], *Banki spółdzielcze jako podmioty ekonomii społecznej*, „Pieniądze i Więź”, nr 66(1), s. 28–38.
- Nowacka A. [2018], *Relacje klientów i członków z bankami spółdzielczymi w kontekście ich aktywności społecznej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 532, s. 225–236, <https://doi.org/10.15611/pn.2018.532.22>.
- Nowacka A., Szewczyk-Jarocka M. [2015], *Lokalny charakter działalności banków spółdzielczych*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, nr 250, s. 182–195.
- Pearce J. [2009], *Social enterprise in anytown*, Calouste Gulbenkian Foundation.
- Pesaran M.H., Shin Y., Smith R.J. [2001], *Bounds testing approaches to the analysis of level relationships*, „Journal of Applied Econometrics”, vol. 16(3), s. 289–326, <https://doi.org/10.1002/jae.616>.
- Rolski M. [2015], *Banki spółdzielcze w Polsce – własność prywatna w służbie społeczności lokalnej czy przedsiębiorstwa nastawione na zysk?* „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 403, <https://doi.org/10.15611/pn.2015.403.24>.
- Rolski M. [2018], *Ewolucja idei spółdzielczości w sektorze banków spółdzielczych w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 509, s. 373–383, <https://doi.org/10.15611/pn.2018.509.31>.
- Rosa A. [2019], *Działalność banków spółdzielczych*, w: Halańska M., Stanny M., Wilkin J. (red.), *Ciągłość i zmiana. Sto lat rozwoju polskiej wsi*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 1077–1096.
- Rutkowska-Tomaszewska E., Choptiany W. [2020], *Supervision of the Polish Financial Supervision Authority over non-domestic entities on the consumer credit market in Poland and borrower protection*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”, nr 8, s. 26–35, <https://doi.org/10.33226/0137-5490.2020.8.5>.
- Sicińska K. [2023], *Rozwój przedsiębiorczości społecznej w czasie pandemii COVID-19*, „Zbliżenia Cywilizacyjne”, nr 19(1), s. 67–85, <https://doi.org/10.21784/ZC.2023.003>.
- Siudek T. [2011a], *Bankowość spółdzielcza w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej: Wymiar ekonomiczny, organizacyjny i społeczny*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Siudek T. [2011b], *Czy banki spółdzielcze w Polsce generują korzyści społeczne dla społeczności lokalnych?* „Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu”, nr XIII (3), s. 291–296.
- Szczerba W. [2023], *CSR activities of cooperative banks in Poland during the COVID-19 pandemic and state security*, „National Security Studies”, vol. 28(2), s. 71–80, <https://doi.org/10.37055/sbn/169715>.

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2022 r. o ekonomii społecznej (Dz.U. 2022, poz. 1812).

Waligóra A. [2015], *Spółeczne umocowanie przedsiębiorczości społecznej*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, nr 3(7).

Węgrzyn P., Topczewska A. [2023], *Związek między wojną w Ukrainie a kształtowaniem się relacji depozytów do kredytów w bankach w Polsce*, „Bank i Kredyt”, nr 54(2), s. 129–152, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.5703>.

Wielechowski M., Zając A., Czech K. [2023], *Credit financing of micro-enterprises and farmers by commercial and cooperative banks in Poland: Does the use of investment and working capital loans change during the COVID-19 pandemic?* „Optimum. Economic Studies”, vol. 3(113), s. 152–170, <https://doi.org/10.15290/oes.2023.03.113.09>.

